

Türkiye'nin Kapsamlı Tütün Kontrol Yasasından İki Sene Sonra Kahvehane Müşterilerinin Görüşleri (Ankara, 2011)

Opinions of Coffee-House Clients Two Years after Comprehensive Tobacco Control Law of Turkey (Ankara, 2011)

Hilal Özcebe¹, Burcu Küçük Biçer¹, Ahmet Çağrı Evran², Bilaal Wilson Matola², Serhat Kiraz²,
Yonca Gökşen Kaplan²

¹Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

²Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencisi, Ankara, Türkiye

Özet

Abstract

AMAÇ: Araştırma, hizmet sektörünü de kapsayan Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanunun ikinci aşamasının yürürlüğe girmesinin ikinci yılında kahvehane müşterilerinin yasa hakkındaki görüş ve yaklaşımlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER: Tanımlayıcı tipte olan bu çalışma, Ankara ilinin Keçiören İlçesinde 27 kahvehanede yürütülmüştür. Kahvehanelere yapılan ziyaretler sırasında kahvehanelerde bulunan 317 müşteri ile standart bir anket kullanılarak yüz yüze görüşme yoluyla veri toplanmıştır. Veri analizinde SPSS 15.0 istatistik paket programı kullanılarak sayı ve yüzde dağılımları incelenmiştir. Gruplar arası karşılaştırmalarda ki-kare ve ortalamalar arası farkın anlamlılık testi kullanılmış ve alfa değeri 0.05 olarak alınmıştır.

BULGULAR: Görüşülen 317 müşteri ve çalışanların tamamı erkek olup; bu kişilerin %73.8'i 39-103 yaşları arasındadır. Kahvehane görüşülen işveren ve çalışanların 81.5'i, müşterilerin %62.8'i halen sigara içmektedir. Sigara içen müşterilerin %74.7'si yasayı desteklediğini belirtmektedir. Sigara kullanmayan müşteriler, sigara kullananlara göre yasayı daha fazla desteklediklerini, yasanın temiz hava hakkını savunduğunu, sigara içen insanların sigara içme davranışlarını kısıtladığını, yasanın ihlali durumunda ihlal eden kişiyi daha fazla uyaracaklarını belirtmişlerdir (p<0.001). Sigara kullanmayan müşterilerin %99.1'i, kullananların ise %89.0'ı yasa sonrasında ortamın havasından memnun olduklarını belirtmiştir. Sigara kullanan müşterilerin %55.5'i yasa uygulaması başladıktan sonra sigarayı bırakmayı düşündüğünü, %45.8'i ise sigara kullanımının azaldığını belirtmiştir.

SONUÇ: Araştırmanın bulguları, kahvehane müşterilerinin -sigara kullanmayanlar daha fazla olmak üzere- genel olarak yasayı desteklediklerini, ancak yasanın ihlali durumunda müdahale etme konusunda daha çekingen olduklarını göstermektedir. Yasanın kahvehanelerde uygulanmasının daha fazla teşviki için temiz hava hakkı konusunda savunuculuk yapılması ve sigarayı bırakmak isteyenlere yönelik sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Tütün yasası, kahvehane, sigara, müşteri

Geliş Tarihi: 07.01.2012

Kabul Tarihi: 26.06.2012

OBJECTIVES: The study aimed to assess coffee-house clients' opinions about and their approach to the new legislation for tobacco control two years after the second phase of the law, which covers the hospitality sector, entered into force.

MATERIAL AND METHODS: The descriptive study was carried out in 27 coffee-houses in Kecioren, Ankara. The data was collected through face to face interviews with 317 clients by using a standard questionnaire. Descriptive statistics were used to summarize data, whereas chi-square and t-tests were used to compare groups by SPSS 15.0 statistical programme (alpha value was taken as 0.05).

RESULTS: In the study, all of the coffee-house clients and workers were male, with 73.8% between the ages of 39 to 103 years. In the study, 62.8% of the clients and 81.5% of the workers were found to be current smokers, whereas 20.5% were ex-smokers. 74.7% of the clients stated that they supported the law. Nonsmokers were found to be more in favor of the law than current smokers (p<0.001). They stated that the law was advocating the right to smokefree air and it is a restriction on smoking behavior in general (p<0.001). In case of any violation of the law, nonsmokers' tendency to warn the smoker (p<0.001). Meanwhile, 99.1% of the nonsmokers and 89.0% of the current smokers were found to be pleased with the smokefree environment. Of the smokers, 55.5% expressed their will to quit smoking, whereas 45.8% stated that they have reduced the number of cigarettes smoked per day.

CONCLUSION: The results of the study indicate that coffee-house clients, in general, are in favor of the new tobacco control law, although they seem to refrain from taking action in the case of any violations of the law. Interventions, such as advocacy for the right to breathe smokefree air and strengthening of health services for smokers who are willing to quit smoking, need to be implemented for better enforcement of the law.

KEY WORDS: Tobacco control law, coffeehouse, cigarette, clients

Received: 07.01.2012

Accepted: 26.06.2012

GİRİŞ

Tütün kullanımının zararları 20. yüzyıldan itibaren anlaşılacakla beraber en önemli halk sağlığı sorunlarından biri haline gelmiştir. Tütün kullanımının zararlarının anlaşılmasıyla beraber tüm dünyada uluslar arası kuruluşlar ve bir çok sivil toplum kuruluşu tarafından karşıt bir savaş başlatılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) raporlarına göre günümüzde yılda 5 milyon

Yazışma Adresi / Address for Correspondence: Burcu Küçük Biçer, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

Tel: +90 312 305 15 90 E-posta: drburcubicer@yahoo.com

insan sigaraya bağlı bir sebeple ölmektedir ve bu duruma ilişkin müdahalelerde geç kalındığında 2030 yılında tahminen 8 milyon kişinin sigaraya bağlı bir nedenle öleceği tahmin edilmektedir [1].

Son 50 yıl içinde özellikle gelişmiş ülkelerde tütün ürünü kullanımı azalma yönünde bir seyir izlerken gelişmekte olan ülkelerde tütün ürünü kullanımı artmaktadır. Örneğin İngiltere’de 50-60 yıl önce yetişkin yaş grubundaki kişilerin yarısından fazlası sigara içiyorken günümüzde bu değer yüzde 20 dolaylarına kadar düşmüştür [2,3].

Gelişmekte olan bir ülke olan ülkemizde ise 1980’li yıllarda tütün politikasının değişmesi nedeniyle sigara kullanımında artma gözlenmiştir. Türkiye ilk olarak 1996 yılında 4207 sayılı yasa ile hem sigara kullanımının azaltmaya, hem sigara dumanından etkilenimi önlemeye yönelik müdahalelere başlamıştır [4]. Tütün mücadelesinde ilk uluslararası anlaşma olan Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi 21 Mayıs 2003’te Cenevre’de kabul edilmiş ve Türkiye tarafından da 28 Nisan 2004 tarihinde imzalanmıştır. Bu sözleşmede temel olarak tütün kullanımının takibi, tütün kullanmayanların korunması, sigara ücretlerinin artırılması, tütünü bırakmak isteyenlere yardım, tütünün zararları hakkında halkı bilgilendirme ve tütün kullanımını engelleyici yasalar koyma ilkelerine vurgu yapılmaktadır [1,5]. Türkiye Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesini takiben 2008 yılında 4207 sayılı yasanın kapsamını genişleterek mücadelesini daha da güçlendirmiştir [6]. Yasa iki aşamada uygulanmaya konulmuş ve 19 Temmuz 2009 tarihinde yürürlüğe giren ikinci kısmında ise restoran, bar ve kahvehaneler de dahil olarak bütün kapalı alanlarda sigara kullanımı yasaklanmıştır [6].

Ülkemizde 2008 yılı öncesinde kapalı ortamda tütün kullanımını oldukça yüksek olup, kullanımın en yaygın olduğu kapalı ortamlardan biri de kahvehanelerdir. Kahvehanelerde yapılan çalışmalarda hem kahvehane çalışanları hem de müşteriler arasında sigara kullanım sıklığı toplumun genelinden daha yüksek olduğu bilinmektedir. HASUDER tarafından 2008 yasanın ikram sektöründe uygulanmasının başlamasından önce sekiz ilde yapılan çalışmada 165 işletmede görüşülen işletme sahiplerinin ve çalışanları arasında her gün sigara kullanımı %65.5 olarak bulunmuştur. Aynı işletmelerde görüşülen müşterilerin %55.4’ü her gün tütün kullandıklarını belirtmişlerdir [7]. Ankara’da 2008 yılında Keçiören Bölgesinde 44 kahvehane 463 müşteri ile görüşülerek yapılan çalışmada, müşterilerin %63.1’inin halen sigara kullandığı bulunmuştur [8].

Türkiye’de 2008 yılında yasanın kapsamının genişletilmesi sonrasında toplumun yasayı benimsemesi için pek çok çalışma Sağlık Bakanlığı, konu ile ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülmektedir. Yasanın tam olarak yürürlüğe girmesinden iki yıl sonra yasanın en çok etkilediği kesimlerden biri olduğu düşünülen kahvehanelerde, çalışanların ve müşterilerinin sigara kullanma sıklıkları ve yasanın uygulaması ile ilgili görüşlerini değerlendirmek amacıyla bu çalışma planlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Tanımlayıcı tipte olan bu çalışmanın evrenini Keçiören İlçesinde Kahvehaneciler Odasına kayıtlı olan 27 kahvehane

oluşturmaktadır. Bu kahvehaneler görüşmeciler tarafından ziyaret edilmiş ve ziyaretler sırasında kahvehanelerde bulunan toplam 317 kişiyle görüşme yapılmıştır. Bu kişilerin 13’ü kahvehane sahibi, 14’ü kahvehane çalışanı ve 290’ı kahvehane müşterisidir. Çalışma verileri yasanın tam olarak yürürlüğe girmesinden iki yıl sonra toplanmıştır.

Çalışmada uygulanan anket formunda sosyo-demografik özellikler, sigara kullanma davranışları, yasayla ilgili bilgi ve görüşler ile kahvehaneye gelme alışkanlıklarına ilişkin sorular yer almaktadır. Araştırmanın ön denemesi Altındağ İlçesinde bulunan bir kahvehanede yapılarak sorularda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Anket uygulanmadan önce görüşülecek olan kahvehane sahipleri, müşterileri ve çalışanlarından sözel izinleri alınmıştır.

Veri tabanının oluşturulması ve analizlerin yapılması sırasında SPSS 15.0 İstatistik paket programı kullanılmıştır. Analizler sırasında verinin özelliğine göre Ki-kare ve ortalamalar arasındaki farkın anlamlılık testi kullanılmış, alfa değeri 0.05 alınmıştır.

BULGULAR

Araştırma sırasında Keçiören İlçesinde bulunan 27 kahvehanede toplam 317 kişi ile görüşülmüştür. Görüşülen kişilerin %91.5’i müşteri (n=290), %4.4’ü işveren (n=14) ve %4.1’i kahvehane çalışanıdır (n=13).

Görüşülen kişilerin yaş ortalaması 49.5±14.2’dir. Görüşülen müşterilerin hepsi erkek olup %25.9’u 40 yaşından küçüktür. Kahvehanelerde görüşülen kişilerin %77.9’u evli iken, %52.4’ünün 2-3 çocuğu vardır. Kahvehanelerde görüşülen çalışan ve işverenlerin %51.8’i ilkokul, ortaokul veya ilköğretim mezundur (Tablo 1).

Kahvehanelerde görüşülen müşterilerin %54.3’ü (n=172) halen gelir getiren bir işte çalışmamaktadırlar.

Kahvehanelerde görüşülen işveren ve çalışanların %81.5’i, müşterilerin %62.8’i sigara kullanmaktadırlar. İşveren ve çalışanların %66.7’si, müşterilerin ise %45.8’i yasadan sonra kullandıkları sigara miktarlarının azaldığını belirtmiştir (Tablo 2).

Kahvehanelerde görüşülen işveren ve çalışanların %55.6’sı, müşterilerin ise %30.1’i sigara dumanından pasif olarak etkilendiğini belirtmiştir.

Kahvehanelerde görüşülen işveren ve çalışanların %70.4’ü, müşterilerin ise %65.9’u sigara dumanından rahatsız olduğunu belirtmiştir. İşveren ve çalışanların %85.2’si, müşterilerin %92.7’si yasadan sonra kahvehane havasının temiz olmasından memnun olduğunu belirtmiştir (Tablo 3).

Sigara kullanan müşterilerin %51.1’i yasadan önce kahvehanede olan sigara dumanından rahatsız olduğunu, %59.3’ü bu yasa ile sigara içenlerin haklarının ellerinden alındığını, %81.3’ü kahvehane gelirlerinin azaldığını ve %64.3’ü yasadan sonra yasadan sonra müşteri sayısının azaldığını belirtmiştir (Tablo 4).

Sigara kullanmayan müşterilerin ise %27.8’i kahvehane gelirlerinin azalmadığını, %89,8’i çalışanların sağlığının olumlu

Tablo 1. Kahvehanelerde görüşülen işveren, çalışan ve müşterilerin sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı (Keçiören-Haziran 2011)

	İşveren ve Çalışan		Müşteri	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Yaş grubu				
39'dan küçük	8	29.6	75	25.9
40-59	7	25.9	50	17.2
50-59	3	11.1	95	32.8
60 ve üzeri	9	33.3	70	24.1
			Ki-kare:=5.752 Sd=3 p=0.124	
Medeni durum				
Evli	20	74.1	227	78.3
Bekar	3	11.1	36	12.4
Eşi ölmüş	3	11.1	16	5.5
Boşanmış	1	3.7	11	3.8
Çocuk sayısı				
0	5	18.5	51	17.6
1	1	3.7	27	9.3
2-3	13	48.1	153	52.8
4 ve üzeri	8	29.6	59	20.3
Öğrenim durumu				
Okuryazar değil	-	-	3	1.0
Okuryazar	-	-	7	2.4
İlkokul	7	25.9	66	22.8
Ortaokul-ilköğretim	7	25.9	80	27.6
Lise	10	37.0	66	22.8
Üniversite	3	11.2	68	23.4
Toplam	27	100.0	290	100.0

etkilendiğini, %99.1'i havanın temiz olmasından memnuniyet duyduğunu, %74.1'i yasadan sonra daha fazla keyif aldıklarını ve %44.4'ü kahvehanede kalma sürelerinin arttığını belirtmiştir (Tablo 4).

Sigara kullanma davranışı sigara fiyatları hakkındaki görüşleri de etkilemektedir. Sigara kullananların %42.3'ü sigara fiyatlarının "pahalı" olduğunu belirtirken, sigara kullanmayanların sigara fiyatlarını pahalı bulma oranı %17.6'dır. Sigara kullanmayanlar sigara fiyatlarını sigara kullananlara göre daha ucuz bulmaktadırlar (%33.4 ve %10.4) (Tablo 4).

Kahvehanelerde görüşülen sigara kullanan müşterilerin %46.2'si, sigara kullanmayan müşterilerin %54.6'sı yanında sigara içildiğinde sigara içeni uyuracağını belirtmiştir. Sigara içen müşterilerin %74.7'si kapalı alanlarda sigara kullanımını yasaklayan yasayı desteklerken, sigara içmeyen müşterilerin %98.1'i desteklemektedir (p<0.001) (Tablo 5).

TARTIŞMA

Türkiye'de 19 Temmuz 2009 tarihinde 4207 Sayılı Tütün Ürünlerinin Zararının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanunun ikinci aşamasının yürürlüğe girmesiyle kahvehaneler de dahil olmak üzere ikram sektörüne ait tüm kapalı alanlarda tütün kullanımı yasaklanmıştır [6]. Bu çalışma

kanunun girmesinden iki yıl sonra Keçiören'de bulunan 27 kahvehanenin müşterilerinin, işveren ve çalışanlarının yasa hakkındaki görüşlerini öğrenmek amacıyla yapılmıştır.

Çalışmaya katılan müşterilerin hepsi erkek olup, yaş ortalaması 49.5 ± 14.2 'dir. Kahvehanelerde görüşülen müşterilerin %46.2'si, kahvehane sahibi ve çalışanlarının ise %48.2'si lise ve üzeri öğrenime sahiptir. Aynı bölgede yasa uygulamasından hemen sonrasında yapılan bir çalışmada kahvehane müşterilerinin öğrenim düzeyleri incelendiğinde, %50.8'inin lise ve üzerinde eğitim aldığı saptanmıştır [8]. Türkiye İstatistik Kurumu adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre Türkiye'deki erkeklerin %30.7'si lise üstü öğrenime sahiptir [9]. Görüşme yapılan kahvehanelerde bulunan kişilerin Türkiye'deki erkeklerden daha yüksek öğrenime sahip olduğu görülmektedir. Ancak, işsizlik oranı Türkiye ortalama değerlerinden oldukça farklıdır. Türkiye İstatistik Kurumu işsizlik verilerine göre erkeklerde işsizlik oranı %10,3'dür [9]. Oysa kahvehanelerde görüşülen kişiler arasında yaklaşık her iki kişiden biri işsizdir. Çalışmanın gündüz saatlerinde yapılması, çalışanların işte olması bu oranın artmasına neden olması söz konusu olabilir; ancak kahvehanelerde gündüz ulaşılan grubun yaş ortalamasının genç, öğrenim düzeyi düşük ve işsiz kesim olması dikkat çekicidir.

Tablo 2. Kahvehanelerde görüşülen işveren, çalışan ve müşterilerin sigara kullanma davranışlarının dağılımı (Keçiören-Haziran 2011)

	İşveren ve Çalışan		Müşteri	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Sigara kullanma durumu				
Evet	22	81.5	182	62.8
Hayır	5	18.5	108	37.2
Toplam	27	100.0	290	100.0
Ki-kare=3.774 Sd=1 p=0.052				
Sigara sayısı/gün				
15'ten az	4	18.2	57	31.3
15-20	14	63.6	87	47.8
20'den fazla	4	18.2	38	20.9
Toplam	22	100.0	182	100.0
Ki-kare=2.196 Sd=2 p=0.334				
Bırakmayı deneme				
Evet	10	45.5	77	42.3
Hayır	12	54.5	105	57.7
Ki-kare=0.79 Sd=1 p=0.778				
Yasadan sonra bırakmayı deneme				
Evet	12	57.2	96	55.5
Hayır	9	42.8	77	44.5
Ki-kare=0.259 Sd=1 p=0.611				
Yasanın sigara sayısına etkisi				
Azaldı	14	66.7	81	45.8
Değişmedi	6	28.6	88	49.7
Arttı	1	4.8	8	4.5
Ki-kare=3.480 Sd=2 p=0.175				

Tablo 3. Kahvehanelerde görüşülen işveren, çalışan ve müşterilerin yasadan önce ve sonra kahvehane havasından rahatsız olma durumlarının dağılımı (Keçiören-Haziran 2011)

	İşveren ve Çalışan		Müşteri	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Yasa uygulama öncesi sigara dumanından rahatsız olma durumu				
Evet	19	70.4	190	65.9
Hayır	8	29.6	100	34.1
Ki-kare=0.259 Sd=1 p=0.611				
Yasa uygulaması sonrasında kahvehane havasının temiz olmasından				
Memnun	23	85.2	268	92.7
Memnun değil	4	14.8	21	7.3
Fisherin Kesin Ki-Kare Testi p=0.153				

Küresel Yetişkin Tütün Araştırması (2009) raporuna göre Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaştaki erkeklerin %47.9'u her gün veya ara sıra tütün ve tütün mamülleri kullanmaktadır [10]. Türkiye genelinde yapılan bir başka çalışmada erkeklerde tütün kullanımı %43 olarak bulunmuştur [11]. Daha önce aynı bölgede kahvehane müşterilerinde yapılan araştırmada sigara

kullanma sıklığı %63.1 olarak bulunmuştur [8]. Bu çalışmada da kahvehanelerinde işveren ve çalışan sigara kullanma sıklığı %64.2 ve müşterilerde ise %62.8 olarak saptanmıştır. Bu çalışmada da daha önceki çalışmanın sonuçlarına benzer bir şekilde kahvehanelerde görüşülen kişilerin sigara kullanma sıklığı, genel topluma göre daha yüksektir.

Tablo 4. Kahvehanede görüşülen müşterilerin yasadan sonra yasa hakkındaki bazı görüş ve düşüncelerinin dağılımı (Keçiören-Haziran 2011)

Kahvehane müşterilerinin bazı görüşleri	Sigara içen		Sigara içmeyen		p
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	
Sigara kullananların hakkının elinden alınması					
Katılıyorum	108	59.3	20	18.5	p<0.001
Emin değilim	8	4.4	5	4.6	
Katılmıyorum	66	36.3	83	76.9	
Havanın temiz olmasından memnun olma					
Evet	161	89.0	107	99.1	p<0.05
Hayır	20	11.0	1	0.9	
Yasadan önce dumandan rahatsız olma					
Evet	93	51.1	97	89.8	p<0.001
Hayır	89	48.9	11	10.2	
Yasadan sonra alınan keyif					
Arttı	25	13.7	80	74.1	p<0.001
Azaldı	95	52.2	2	1.9	
Değişmedi	62	34.1	26	24.1	
Yasadan sonra kahvehanede kalma süresi					
Azaldı	40	22.0	6	5.6	p<0.001
Değişmedi	124	68.1	54	50.0	
Arttı	18	9.9	48	44.4	
Çalışan sağlığı olumlu etkilendi					
Katılıyorum	136	74.7	97	89.8	p<0.001
Emin değilim	30	16.5	4	3.7	
Katılmıyorum	16	8.8	7	6.5	
Kahvehane gelirlerinin azalması					
Katılıyorum	148	81.3	60	55.6	p<0.001
Emin değilim	15	8.2	18	16.7	
Katılmıyorum	19	10.4	30	27.8	
Yasadan sonra müşteri sayısı arttı					
Katılıyorum	23	12.6	25	23.1	p<0.05
Emin değilim	42	23.1	26	24.1	
Katılmıyorum	117	64.3	57	52.8	
Sigara fiyatı hakkındaki düşünce					
Ucuz	19	10.4	34	33.4	p<0.001
Normal	86	47.3	50	49.0	
Pahalı	77	42.3	18	17.6	

Yasanın çıkmasından bir ay sonra bu çalışmanın yapıldığı bölgede kahvehanelerde yapılan başka bir çalışmada, müşterilerin %38.2'si günde bir paketten daha fazla sigara kullandığını belirtirken bu çalışmada müşterilerin %20.9'u bir paketten daha az sigara kullandığını ve %45.8'i de yasadan sonra sigara miktarlarının azaldığını belirtmiştir [8]. Bu çalışmada görüşülen müşterilerin günlük sigara tüketimlerinin eskiye göre daha düşük olduğu görülmektedir. Kapalı ortamda sigara kullanılmasının yasaklanması gelen müşteri yapısının değişmesine neden olabileceği gibi tesadüf olarak da ortaya çıkmış olabilir. Diğer taraftan sigara içenlerin %42,3'ü

sigara fiyatlarının pahalı olduğunu düşünmektedir. Müşterilerin içtiği sigara miktarında azalmada sigara fiyatlarındaki artışın da etkisi olmuş olabilir.

Tütün kullanımının sınırlandırılmasına yönelik uygulamalar kişilerin sigara kullanmayı bırakma davranışı üzerine etkisi olmaktadır. Bu çalışmada görüşülen müşterilerin %42.3'ü yasadan önce sigara bırakmayı en az bir defa denediğini belirtirken, yasadan sonra %55.5'i denemiştir. Bu da sigara kullanıcılarının yarısının bu davranışlarından memnun olmayıp, değiştirmek istediklerini göstermektedir. Oysa, yasanın

Tablo 5. Kahvehanelerde görüşülen müşterilerin sigara kullanma durumuna göre yasa hakkındaki düşüncelerinin ve kapalı alanlarda sigara içilmesi durumunda yaklaşımlarının dağılımı (Keçiören-Haziran 2011)

	Sigara Kullanan		Sigara Kullanmayan		p
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	
Kahvehanede sigara içen birini görme durumunda tepkisi					
Sigara içeni uyarma	84	46.2	59	54.6	p<0.001
İşletme sahibini uyarma	21	11.5	21	19.4	
İhbar hattını arama	5	2.7	2	1.9	
Hiçbir şey yapmama	71	39.0	25	23.1	
Diğer*	1	0.5	1	0.9	
Yasayı Destekleme					
Katılıyorum	136	74.7	106	98.1	p<0.001
Katılmıyorum	46	25.3	2	1.9	

*Diğer: Bende bir sigara yakarım, Kahvehaneden çıkarım

ilk çıktığı ayda aynı bölgede yapılan çalışmada sigara kullananların bırakmayı deneme sıklığı %53 olarak saptanmıştır [8]. Aradan geçen zaman içerisinde küçük de olsa bu artış olmuş gibi görünse de müşteri grubunun farklı özelliklere sahip olması da bu yorumun yapılmasını güçleştirmektedir. Ancak, bu sonuçlar sigara içiminin azaltılması konusunda müdahalelere devam edilmesi gerektiğini göstermektedir. Sigara bırakmak isteyenlere yönelik olarak profesyonel destek çalışmalarının yaygınlaştırılmasına gereksinim olduğu görülmektedir.

Özellikler erkekler arasında sigara kullanma sıklığının yüksek olduğu ülkemizde, kahvehane gibi özel alanlarda bu sıklığın ülke ortalamasının çok üstünde olduğu görülmektedir. Yasanın uygulanması öncesi sigara dumanından rahatsız olma yüzdesi yüksek iken yasa uygulaması sonrasında ise kahvehane havasından olan memnuniyet artmıştır. Bu görüş hem çalışanlar hem de müşteriler için geçerli olarak bulunmuştur. Yani yasanın havayı temizlediği her iki grup tarafından da onaylanmaktadır.

İrlanda'da ortak kapalı alanlarda tütün kullanımını yasaklayan yasa sonrası yapılan bir çalışmada sigara kullananların %83'ü yasayı "olumlu" olarak değerlendirmiştir. Sağlık Bakanlığı ve Dünya Sağlık Örgütü işbirliğiyle yapılan bir araştırmada 81 ilde yapılan «Yeni Tütün Kontrol Yasası ve İlişkili Uygulamalar Konusunda 15 Yaş ve Üzeri Kişilerin Bilgi, Görüş ve Davranışları» adlı çalışmaya göre yasayı destekleme sıklığı %93.3 olarak saptanmıştır [12]. Bu çalışmanın sonuçlarına göre müşterilerin yasayı destekleme yüzdesi %59.6 olarak saptanmıştır [13]. Bu çalışmanın sonuçlarına göre müşterilerde yasayı destekleme yüzdesi %83.4 olarak saptanmıştır. Keçiören kahvehanelerinde iki yıl önce yapılan bir çalışmada yasanın destekleme sıklığı %59.6 olarak bulunmuştur [8]. Yasanın uygulanabilirliğinin zor olacağı düşünülen kahvehanelerde yasanın çıkmasından iki yıl sonra desteklenme oranının bu kadar artması, bu yasanın toplumun ihtiyaçlarına yönelik uygun bir yasa olduğunu düşündürdüğü gibi yasanın kabul edilebilirliğinin de etkilendiğini göstermektedir. Bu bulgu daha önce yapılan çalışmalar tarafından desteklenmektedir [14]. Tütün kontrolü yasasına destek geçen zamanın planlı olarak devamı ile ilişkilidir.

Yasanın savunuculuğunun yapılması ve yasanın uygulamalarında meydana gelen aksiliklerin görülüp düzeltilmesi toplumsal kabulün artmasına destek verebilir.

Sigara kullanma davranışı sigara ile ilgili yasaların desteklenmesi üzerinde etkili olmaktadır. Yasaların çıktığı dönemlerde halkın desteklemesi yasanın uygulanabilirliğini arttırmaktadır. İrlanda'da sigara yasağı yasasına destek sigara içenler arasında %66.7 olarak saptanmıştır [13]. Keçiören kahvehanelerinde sigara içenlerde daha düşük olmakla beraber yasa destek vardır (%74.7 ve %98.1). Bu yüzdeler iki yıl önce yapılan çalışma bu yüzdeler sigara içen müşterilerde %43.7 ve sigara içmeyenlerde %90.1'dir [8]. Aynı bölgede iki yıl arayla yapılmış çalışmalar arasında gözlenen bu fark yasanın başarılı olduğunu ortaya koymaktadır. Dört ülkede yapılan çalışmalarda benzer sonuçların bulunması, bu şekildeki yasaların toplum tarafından desteklen bütünü ülkelerde yaşayan bireylerde aynı şekilde kabul gördüğü anlamına gelmektedir [15].

Sigara kullanan ve kullanmayan müşterilerin yasa uygulaması hakkındaki görüşlerinde de farklılıklar vardır. Sigara kullananlar yasa uygulaması sonrasında "kahvehanelerin gelirlerinin azalması" şeklinde sorunların ortaya çıktığı; yasanın sigara içenlerin haklarını ellerinden aldığını savunmaktadırlar. Sigara kullanmayanların yasa hakkındaki görüşleri daha olumludur. Bu yanıtlar "yasanın kabul edilme" yaklaşımın sigara kullanmayanlar tarafından kabul edildiğini göstermekle beraber sigara kullananların görüşlerinin değişmesi için daha çok müdahaleye gereksinim olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan bu sonuçlar genel olarak "sigara içmeme" davranışı henüz herkes tarafından olumlu ve kabul gören bir tutum ve davranış haline gelememiştir. Toplumun farklı kesimlerinde "sigara kullanmak doğru bir davranıştır" yaklaşımının benimsenmesi için farklı müdahalelere gereksinim vardır.

Kapalı ortamda sigara içimine şahit olunduğu zaman ilk verilen yanıt "kişinin uyarılması", ikinci yanıt "hiç bir şey yapmama" ve üçüncü yanıt ise "işyeri sahibini uyarma" şeklindedir. Sigara içen ve içmeyen kişilerin yanıtlarının sırasının aynı olması dikkat çekicidir. Sigara içenlerin aktif müda-

haleleri yapacaklarına ilişkin yanıtları sigara içmeyenlere göre daha düşük olup, hiç bir şey yapmayacaklarına ilişkin ifadelerinin yüzdesi ise daha yüksektir. Bu bulgu daha önce aynı bölgede kahvehanelerde yapılan araştırmanın bulgusuna benzemektedir [8].

Yasanın iki yıldır kahvehanelerde uygulanmasına karşılık, yasanın ihlal edilmesi halinde kişiler arasında ne yapılacağı konusunda ortak bir görüş oluşmadığını düşündürmektedir. Sigara içen ve içmeyenlerin bu durumu öncelikle yasayı ihlal eden kişi ile çözmek konusunda hem fikir oldukları görülmüştür. Bölgede daha önce yapılan araştırma sigara içmeyenlerin yasanın uygulanması için alacakları önlemleri daha çok işletme sahibi ile çözebileceklerini düşündükleri ve sigara kullanan kişiler ile iletişim konusunda çekinceleri olduğu konusuna yer verilmiştir [8]. Geçen zaman içerisinde sigara içmeyenlerin yasayı ihlal eden kişiyi uyarma konusundaki düşüncelerinin değiştiği saptanmıştır. Bu sonuç sigara kullanmayan kişilerin yasanın uygulanması konusunda kendilerini daha sorumlu hissettiklerini göstermektedir. Pek çok çalışmada olduğu gibi bu çalışmalarda da sigara kullanmayanların yasayı sahiplenme yaklaşımları daha kuvvetli bulunmaktadır [16-19]. Diğer taraftan bu çalışmada hiç bir şey yapmayacaklarını ifade etme yüzdesinin iki yıl önceki çalışmaya göre azalmış olması yasanın zaman içinde sigara kullananlar tarafından da kabul gördüğü görüşünü desteklemektedir. Kapalı ortamda tütün kullanımında "ihbar hattını arama" bir başka kontrol yöntemidir. Araştırma bölgesinde iki yıl önce yapılan çalışmada kapalı ortamda sigara içildiği görüldüğü zaman ihbar hatlarını arayanların sıklıkları bu çalışmanın bulgularına göre daha yüksek bulunmuştur. İhbar hattını arama konusunda gelişen bu tutumun sebeplerinin araştırılması gerekmektedir [8].

Kapalı ortam hava kirliliği özellikle bu ortamda çalışanların sağlığını etkilemektedir. Sigara dumanında bulunan sayısız iritan ve kanserojen maddelerin ortama yayıldığı ve havalandırma sistemleri ile ortamdan uzaklaştırılmadığı bilinen bir durumdur. Bu nedenle kapalı ortamlarda sigara kullanımının yasaklanmasının temel amacı sigara dumanının yaptığı kirliliği engellemektir [20-24]. Kahvehane çalışanları da uzun süre kapalı ortamda bulunmak mecburiyetindedirler. Kahvehanelerde bulunan müşteri ve çalışanların sigara kullanma sıklıkları ise ülke ortalamasına göre çok daha yüksektir. Bu da özellikle sigara kullanmayan çalışanlar başta olmak üzere ortamda bulunan herkesin pek çok yakınmasının ve hastalığının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çalışmada sigara içen müşterilerin %74.7'si, içmeyenlerin ise %89.8'i yasadan sonra çalışan sağlığının olumlu etkilendiği yönünde görüş bildirmiştir. Bu da yasadan önce kahvehanelerdeki çalışma koşullarının iyi olmadığını ve kişilerin bunun farkına vardıklarını düşündürmektedir. [15,22]. Özellikle sigara içen bireylerin sigaranın sadece kendi sağlıklarına değil sigara kullanmayan bireylerin de sağlıklarına etki yaptığı konusunda farkındalıklarının artmış olması memnuniyet vericidir. İrlanda'da yasa sonrası sigara içenlerin %83'ü bu yasanın temiz hava hakkını savunduğunu belirtmiş; sigara içilmeyen konutlarda da artış olduğu gözlenmiştir [13]. Diğer ülke örneklerinde de olduğu gibi temiz hava hakkı ve sigara kullanmayanların haklarına ilişkin bazı kavramların geliştirilmesi yasanın uygulanabilirliğini arttıracaktır.

Sonuç olarak, ulusal ve uluslararası literatürdeki araştırmalar tütün kontrolü yasalarının toplumun ihtiyaçları doğrultusunda olduğunu göstermektedir. Bu araştırmanın sonucunda kahvehanelerde görüşülen işveren, çalışan ve müşterilerin genel olarak yasadan memnun oldukları ve yasaya destek verdikleri saptanmıştır. Bu düşüncelerine rağmen, yasanın "sigara kullananların haklarını kısıtlamak" olarak değerlendirilmesi, bazı normların tam olarak yerine oturmamış olduğunu göstermektedir. Bu yasanın kahvehane ve diğer kapalı ortamlarda doğru olarak uygulanabilmesi için sigara dumanından pasif etkilenebilirlik konusunda bilgilendirmenin, temiz hava konusunda savunuculuğun ve yasanın uygulanması sırasındaki denetimlerin titizlikle yapılması gerekmektedir. Sigarayı bırakmak isteyenlere yönelik hizmetlerin daha kolay ulaşılabilecek hale getirilmesi de yasanın etkinliğini arttıracaktır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

KAYNAKLAR

1. WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2008, The MPOWER Package, WHO, Geneva, 2008. (DSÖ Küresel Tütün Salgını Raporu, 2008. MPOWER Paketi. (Çeviri Ed. Bilir N). http://www.hasuder.org/raporlar/mpower_report.pdf. Erişim tarihi: 7 Ekim 2009)
2. Tobacco Control in Turkey; N Bilir, B Çakır, E Dağlı, T Ergüder, Z Önder, WHO, Regional Office for Europe, ISBN 9789289041829, Copenhagen, 2009.
3. Yürekli A, Elibol M, Çabuk A, ve ark. Türkiye'de Tütün Ekonomisi ve Tütün Ürünlerinin Vergilendirilmesi. Paris: Uluslararası Tüberküloz ve Akciğer Hastalıkları ile Mücadele Derneği; 2010. ISBN: 978-2-914365-76-5.
4. Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun. Kanun Numarası:4207, Kabul Tarihi: 07/11/1996. Resmî Gazete: 26.11.1996/22829.
5. WHO Country Profiles on the Tobacco Epidemic Report, 2009.
6. Tütün mamullerinin zararlarının önlenmesine dair kanun'da değişiklik yapılması hakkında kanun, No.5727, Resmi Gazete, No. 26761, 19 Ocak 2008.
7. Özcebe H, Bilir N, Aslan D. Türkiye'de Sigara İçilmeyen Kamusal Alanların ve İşyerlerinin Genişletilmesi, Sigara Karşıtı Politika ve Uygulamaların Değerlendirmesi. Proje Raporu, Mart, 2011.
8. Özcebe H, Bilir N, Aslan D, ve ark. Kahvehane Müşterilerinin Tütün Yasası Görüşleri(Ankara, 2009) Toplum Hekimliği Bülteni, Cilt 28, Sayı 2, ISSN 1300-6061. Mayıs-Ağustos 2009, ss:20-7.
9. TÜİK İstatistiklerle Türkiye 2009. Yayın No: 3352. <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim tarihi: 01 Kasım, 2011.
10. T.C Sağlık Bakanlığı. Küresel Yetişkin Tütün Araştırması Türkiye Raporu 2010. Anıl Matbaacılık, Yayın No: 803, 2010.p.37-74.
11. T.C. Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzısıhha Mektebi Müdürlüğü. Ulusal Hastalık Yükü ve Maliyeti Etkililik Projesi. Final rapor. Aralık 2004. p.212.
12. Yeni Tütün Kontrol Yasası ile İlişkili Uygulamalar Konusunda 15 Yaş ve Üzeri Kişilerin Bilgi, Görüş ve Davranışları. TC Sağlık Bakanlığı, Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurulu, Dünya Sağlık Örgütü http://www.havanikoru.org.tr/Docs_arastirmalar/Kanun_Hakkinda_Vatandaslarimizin_Bilgi_ve_Farkindalik_Duzeyi_Arastirmasi.pdf, Erişim tarihi: 12 Kasım, 2011.
13. Fong GT, Hyland A, Borland R, et al. Reductions in tobacco smoke pollution and increases in support for smoke-free public places following the implementation of comprehensive smoke-free workplace legislation in the Republic of Ireland: findings from the ITC Ireland/UK Survey. *Tob Control* 2006;15:51-8.

[CrossRef]

14. Thomson G, Wilson N. One year of smokefree bars and restaurants in New Zealand: impacts and responses. *BMC Public Health* 2006;6:64. [\[CrossRef\]](#)
15. Borland R, Yong HH, Shiahpush M, et al. Support for and reported compliance with smoke-free restaurants and bars by smokers in four countries: findings from the International Tobacco Control (ITC) Four Country Survey. *Tob Control* 2006;15:34-41. [\[CrossRef\]](#)
16. Sebríe EM, Glantz SA. Local smoke-free policy development in Santa Fe, Argentina. *Tob Control* 2010;19:110-6. [\[CrossRef\]](#)
17. Smith MT, Umenai T. Smoking among Buddhist monks in Phnom Penh, Cambodia. *Tob Control* 2000;9:111. [\[CrossRef\]](#)
18. Martin G, Steyn K, Yach D. Beliefs about smoking and health and attitudes toward tobacco control measures. *S Afr Med J* 1992;82:241-5.
19. Willemsen MC, de Vries H, Genders R. Annoyance from environmental tobacco smoke and support for no-smoking policies at eight large Dutch workplaces. *Tob Control* 1996;5:132-8. [\[CrossRef\]](#)
20. Hyland A, Travers MJ, Dresler C, et al. A 32-country comparison of tobacco smoke derived particle levels in indoor public places. *Tob Control* 2008;17:159-65. [\[CrossRef\]](#)
21. Vainiotalo S, Väänänen V, Vaaranrinta R. Measurement of 16 volatile organic compounds in restaurant air contaminated with environmental tobacco smoke. *Environ Res* 2008;108:280-8. [\[CrossRef\]](#)
22. Goodman P, Agnew M, McCaffrey M, et al. Effects of the Irish smoking ban on respiratory health of bar workers and air quality in Dublin pubs. *Am J Respir Crit Care Med* 2007;175:840-5. [\[CrossRef\]](#)
23. Fernández E, Fu M, Pascual JA, et al. Impact of the Spanish smoking law on exposure to second-hand smoke and respiratory health in hospitality workers: a cohort study. *PLoS One* 2009;4:4244. [\[CrossRef\]](#)
24. Valente P, Forastiere F, Bacosi A, et al. Exposure to fine and ultrafine particles from secondhand smoke in public places before and after the smoking ban, Italy 2005. *Tob Control* 2007;16:312-7. [\[CrossRef\]](#)